

УДК 81'276.6:81'243:378.661

Варданян А. О.

ОСОБЛИВОСТІ ІНШОМОВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ

А Розглянуті характерні риси та психологічні особливості діалогічного мовлення: комунікативна мотивація, спрямованість, ситуативність, емоційність, спонтанність, двосторонній характер, взаємозв'язок мовця і слухача, взаємна стимуляція, лаконічність форми і змісту, реактивність. Кожна з цих складових детально розглянута та проаналізована. Визначено, що для методики викладання іноземних мов найважливішими є психологічні та лінгвістичні аспекти іншомовного професійно-орієнтованого діалогічного мовлення.

Ключові слова: професійне мовлення, іншомовна підготовка, діалог, вищий навчальний заклад, майбутні лікарі.

Актуальність проблеми. Іншомовна підготовка студентів медичних вищих навчальних закладів надзвичайно актуальна як важлива складова професійної підготовки майбутнього лікаря. Іноземна мова є засобом підвищення рівня знань у рамках майбутньої професії лікаря і формування професійної спрямованості студента. Сьогодні, як ніколи, потрібні конкретизація та актуалізація мети професійно-орієнтованого іншомовного навчання в системі вищої медичної освіти.

У медичній моделі сумісної роботи між лікарем і пацієнтом основоположна роль належить лікарю, оскільки найважливішою складовою його професійної компетентності є не тільки високий рівень теоретичних знань і практичних навичок, а й уміння володіти словом і бути готовим до емоційного співпереживання. Спілкування лікаря і пацієнта має бути не простою передачею інформації, а виробленням загального сенсу, взаєморозуміння, побудови діагностичної та лікувально-реабілітаційної бесіди, єдиної точки зору з приводу лікування.

Медицина – це та галузь професійної взаємодії, в якій реалізуються форми складних міжлюдських відносин. Вона безпосередньо пов'язана з деонтологією, під якою розуміється наука про борг, моральний обов'язок, професійну етику. У діалозі з хворим лікар повинен виступати не тільки як клініцист, але й як тонкий психолог. Слово лікаря може бути найголовнішим фактором лікування. Відомо, що успішність лікування в значній мірі залежить від уміння лікаря вислухати хворого, зрозуміти проблему, з якою пацієнт звернувся до нього, а також уміння давати чіткі, зрозумілі рекомендації.

У методиці навчання іноземній мові йде постійний пошук шляхів удосконалення системи професійної освіти. Для професійно орієнтовано-

го навчання студентів іншомовного діалогічного мовлення вже існує певна теоретична база. Проблемі навчання професійно орієнтованого діалогічного мовлення досліджують видатні українські та зарубіжні педагоги, психологи та методисти: П. О. Бех, Л. В. Биркун, Н. І. Войткевич, К. К. Єфремова, Л. Б. Котлярова, Г. В. Кравчук, С. Ю. Ніколаєва, Ю. І. Пассов, І. В. Рахманов, Т. Hutchinson, С. Kennedy, R. Mackay, J. Richards, P. Robinson.

Беручи до уваги, що одним із основних чинників, які визначають успіх лікування, є взаємодія між лікарем і пацієнтом, розвиток мовної діяльності, що здійснюється при вивченні іноземної мови, набуває особливої значущості.

Мета даної статті – розглянути іншомовне професійно-орієнтоване діалогічне мовлення як вид діяльності в професійній сфері спілкування лікаря.

Стратегії оволодіння іноземною мовою включають у себе глибинні процеси, за допомогою яких студенти накопичують нові правила незнайомої мови й автоматизують їх у нових ситуаціях через перероблення сприйманого матеріалу шляхом його структурного спрощення з подальшим включенням в індивідуальну когнітивну схему [2, с. 48].

Професійно-орієнтоване діалогічне мовлення є формою усного спілкування, за допомогою якого відбувається обмін інформацією, що здійснюється засобами мови, коли встановлюються контакт і взаєморозуміння та виявляється вплив на співрозмовника відповідно до комунікативного наміру мовця. Цей процес характеризується наявністю складної розумової діяльності з опорою на мовний слух, пам'ять, прогнозування й увагу. Він може мати різну складність, починаючи від вираження стану за допомогою простого вигуку, називання

предмета, відповіді на питання і закінчуючи самостійним розгорнутим висловлюванням. Цей перехід від слова і фрази до цілого висловлювання пов'язаний із різним ступенем участі мислення і пам'яті [6, с. 149].

За Л. Я. Личко, професійно-орієнтоване спілкування існує в двох формах: контактній і дистанційній [1, с. 72]. На наш погляд, для професійно-орієнтованого спілкування майбутніх лікарів прийнятнішою є контактна форма. Хто говорить (наприклад, лікар) бачить співрозмовника (пацієнта) і має можливість стежити за його реакцією, яка супроводжується інтонацією, поглядом, мімікою і жестами.

Діалогічне мовлення здійснюється в специфічних умовах. До його особливостей сучасна методика викладання іноземних мов відносить комунікативну мотивацію, спрямованість, ситуативність, емоційність, спонтанність, двосторонній характер, взаємозв'язок мовця і слухача, взаємну стимуляцію, лаконічність форми і змісту, реактивність [3, с. 62].

Розглянемо докладніше особливості діалогічного мовлення. Діалогічна мова завжди мотивована. Це означає, що ми завжди говоримо з якоїсь причини, з якоюсь метою, яка визначається або зовнішніми, або внутрішніми стимулами. При таких обставинах викладач повинен створити умови, в яких у майбутніх лікарів з'явилося б бажання і необхідність щось сказати, передати почуття, донести необхідну інформацію, тобто поставити студентів у «запропоновані обставини». Для цього дуже важливі вибір і створення навчально-мовних ситуацій. Наприклад, студенти із задоволенням обговорюють тему «My Future Profession». Вони висловлюють свою думку з приводу майбутньої професії, хто вплинув на їх вибір, що дасть їм професія лікаря, і це надає висловлюванням особистісний сенс. Крім того, сприятливий психологічний клімат на заняттях іноземної мови, доброзичливі відносини між викладачем і студентами, зацікавленість у процесі навчання також сприяють проведенню успішного професійного діалогу.

Діалогічне мовлення носить звернений характер. Спілкування, як правило, проходить у безпосередньому контакті учасників. Діалог передбачає зорове сприйняття співрозмовника і певну незалежність висловлювань, яка доповнюється невербальними засобами спілкування (мімікою, жестами, контактом очей, позами співрозмовників). За їх допомогою учасники діалогу висловлюють свої бажання, сумнів, жаль, припущення.

Таким чином, позамовні засоби не можна ігнорувати в процесі навчання іншомовного діалогічного мовлення, якому властива ситуативність. Часто зміст діалогічного мовлення можна зрозуміти тільки з урахуванням тієї ситуації, в якій вона здійснюється. Іншими словами, існує чітка співвіднесеність діалогічного мовлення із ситуацією. Як зазначає Є. І. Пасов, самі зовнішні обставини ситуації можуть у момент діалогу не бути присутніми, проте вони зберігаються в свідомості комунікантів й обов'язково включені в процес спілкування [4, с. 107]. Цими обставинами можуть бути минулі події, відомі тільки співрозмовникам, їхні переживання, життєвий досвід, загальні відомос-

ті. Наприклад, пацієнт прийшов на консультацію до лікаря повторно, після курсу проведеної терапії, і вже обговорюється результат лікування. При цьому відзначимо, що в процесі іншомовного професійно-орієнтованого навчання нас цікавлять не будь-які ситуації, а лише такі, що спонукають студентів до мови в професійно-орієнтованих ситуаціях. Ми визначаємо такі ситуації як навчальні, оскільки вони завжди містять стимул до мовлення.

Діалогічне мовлення завжди емоційно забарвлене, оскільки мовець передає свої думки, почуття, ставлення до того, про що йде мова. Це відбивається у відборі лексико-граматичних засобів, структурі реплік, інтонаційному оформленні. Справжній діалог містить репліки подиву, захоплення, оцінки, розчарування, невдоволення.

Спонтанність діалогічного мовлення полягає в тому, що мовна поведінка кожного учасника діалогу в значній мірі обумовлена мовною поведінкою співрозмовника. Саме тому діалогічне мовлення неможливо спланувати заздалегідь. Обмін репліками відбувається досить швидко, і реакція вимагає нормального темпу мови. Це й обумовлює спонтанність, непередбачуваність мовленнєвих дій, вимагає від мовця високого ступеня автоматизованості і готовності до використання мовного матеріалу.

Діалогічне мовлення характеризується реактивністю. Це означає, що в ній переважно використовуються готові фрази і що кількість реплік, відповідних заданій ситуації, обмежена. У зв'язку з цим надається велике значення відбору розмовних і ситуаційних кліше, які стають базовим мовним матеріалом при навчанні діалогічного мовлення.

Діалогічне мовлення носить двосторонній характер. Спілкуючись, співрозмовник виступає то у ролі того, хто говорить, то у ролі слухача, який повинен реагувати на репліку партнера. Іншими словами, обмін репліками не може здійснюватися без взаємного розуміння. Отже, діалогічне мовлення вимагає від учасників спілкування двосторонньої мовленнєвої активності та ініціативності. Виходячи з цього, викладач повинен розвивати у майбутніх лікарів уміння ініціативно розпочинати діалог, реагувати на репліки співрозмовника і спонукати його до продовження розмови.

Типовими комунікативними завданнями в процесі навчання іншомовного професійного діалогічного мовлення є: розпитати, запропонувати, повідомити, розповісти, пояснити, оцінити, заперечити, підтвердити, обґрунтувати. На наш погляд, для реалізації цих завдань студенти медичних спеціальностей повинні оволодіти різними функціональними типами діалогів, а саме: діалогом-розпитуванням, дискусійним діалогом, діалогом-обміном думками.

Важливість оволодіння функціональними типами професійних діалогів, а також практична необхідність навчання їхньої реалізації в різних ситуаціях професійного проблемного спілкування – беззаперечні. У навчанні професійному спілкуванню студентів медичних спеціальностей центральне місце займає професійний діалог. Наприклад, діалог «лікар – хворий» характеризується низкою особливостей. По-перше, спостерігаються

відмінності на різних мовних рівнях мови лікаря і пацієнта, так як їх соціальні ролі, фонові знання, мовний і мовленнєвий арсенал різні. Разом з тим, лікар є не тільки лідером спілкування, володіє стратегією і тактиками ведення діалогу, але й є реципієнтом. Тому він повинен адекватно сприймати інформацію і вміти правильно реагувати на мовну поведінку пацієнта. Мова лікаря в процесі спілкування з пацієнтом є кодифікованим варіантом літературної мови. У навчальному процесі, як правило, приділяється достатня увага розвитку лексико-граматичної правильності мовлення лікаря, вмінню вибирати правильні форми, граматичні структури при спілкуванні зі хворим. Для мови пацієнта характерні велика свобода у виборі лексико-граматичних засобів, широке використання розмовної лексики, а також лексико-граматичних конструкцій, що додають мові розмовного характеру [5, с. 238].

Що стосується логічної структури діалогу, то це завжди єдність реплік, яких повинно бути не менше двох. Розрізняють репліки спонукальні (стимулювальні, репліки-стимули) і відповідні (реактивні, репліки-реакції). До лінгвістичних особливостей іншомовного професійного діалогічного мовлення треба віднести наступні ознаки: клішованість, еліптичності, фразеологічність, наявність «готових» мовних одиниць, слів-заповнювачів пауз, лаконічність реплік, контекстуальну стислість, наявність великої кількості оклику пропозицій, різних видів питань, звернень [2, с. 71].

Іншомовна професійно-орієнтована діалогічна мова майбутнього лікаря зберігає низку таких загальних ознак: наявність питальних, окличних, неповних речень, розділові питання, вступне слово для заповнення пауз, які дають тому, хто го-

ворить час реорганізувати свої думки. Діалогічне мовлення характеризується наявністю наступних екстралінгвістичних умов: офіційні відносини між співрозмовниками; наявність ділового середовища, що сприяє обміну думками з професійних питань; орієнтування на спілкування, яке носить офіційний, а не особистий характер; знання з професійної тематики [3, с. 84].

Підводячи *підсумки*, зазначимо, що для методики викладання іноземних мов найважливіші психологічні та лінгвістичні аспекти іншомовного професійно-орієнтованого діалогічного мовлення викликані специфічними умовами його функціонування. У процесі спілкування розвиваються вміння слухати, доводити свою думку, вирішувати конфлікти, створювати довірливу і змістовну атмосферу під час бесіди. Володіння всіма можливостями і особливостями діалогу – важлива ознака професіонала. Спеціаліст у галузі медицини повинен вміти чітко аргументувати, переконувати, досягати згоди при компромісному рішенні проблем.

Список використаних джерел

1. Личко, Л. Я. Формування у майбутніх менеджерів-економістів англомовної професійно спрямованої компетенції в говорінні : дис. канд. пед. наук : 13.00.02. / Л. Я. Личко. – Київ : КНЛУ, 2008. – 257 с.
2. Мильруд, Р. П. Методика преподавания английского языка : учеб. пособ. для вузов. 2-е изд., стереотип. / Р. П. Мильруд. – Москва, Дрофа, 2007. – 253 с.
3. Николаева, С. Ю. Методика преподавания иностранных языков в средних учебных заведениях : учебник / С. Ю. Николаева, О. Б. Бигич, Н. А. Бражник. – Москва : Ленвист, 2002. – 328 с.
4. Пассов, Е. И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. 2-е изд. / Е. И. Пассов. – Москва : Просвещение, 1991. – 223 с.
5. Сенник, Л. Н. Система обучения иностранных студентов-медиков профессиональному общению / Л. Н. Сенник // Преподавание языков в высших учебных заведениях на современном этапе. Междисциплинарные связи. Научные исследования. Опыт. Поиски : сб. науч. тр. – 2007. – № 11. – С. 238.
6. Тарнопольский, А. Б. Методика обучения английскому языку студентов-психологов : монография / А. Б. Тарнопольский, С. П. Кожушко, Ю. В. Дегтярёва. – Днепропетровск : ГУ им. Альфреда Нобеля, 2011. – 264 с.

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу : 02.05.2016

Варданян А. О. Особенности иноязычной профессиональной диалогической речи будущих врачей.

А Рассмотрены характерные черты и психологические особенности диалогической речи: коммуникативная мотивация, направленность, ситуативность, эмоциональность, спонтанность, двусторонний характер, взаимосвязь говорящего и слушающего, взаимная стимуляция, лаконичность формы и содержания, реактивность. Каждая из этих составляющих подробно рассмотрена и проанализирована. Отмечено, что для методики преподавания иностранных языков наиболее важны психологические и лингвистические аспекты иноязычной профессионально-ориентированной диалогической речи.

Ключевые слова: профессиональная речь, иноязычная подготовка, диалог, высшее учебное заведение, будущие врачи.

Vardanyan A. O. Peculiarities of foreign language dialogical speech of future doctors.

С The paper specifically studies the characteristics and psychological features of dialogical speech such as communicative motivation, focus, contextuality, emotionality, spontaneity, the relationship of the speaker and the listener, mutual stimulation, conciseness of form and content, reactivity. Each of these components is analysed and discussed in detail. Professionally-oriented dialogical speech of future doctor keeps a number of common features, such as the presence of interrogative, exclamatory and incomplete sentences, questions, introductory words which are needed to fill the pauses that give the speaker some time to reorganize his thoughts. Summing up, the article highlights that listening skills, skills to prove the point, create meaningful and trusting atmosphere during the meeting are being developed in the process of developing dialogical speech. Mastering all the features of dialogue and communication technology is an important sign of professional speech.

Key words: professional speech, foreign language training, dialogue, institution of higher education, future doctors.